

Aase Andreassen sin tale før avduking av skulpturen «Håp»

Kjære Tom – kjære Toms venner – Kjære Bjørn – kjære Bjørns venner

Mitt navn er Aase Andreassen. Jeg bor i Oslo, ikke langt fra kafeen Noah's, der jeg for en del år siden ble kjent med Bjørn – Kunstner-Bjørn kaller vi ham siden det er så mange Bjørner på Noah's. Han har bedt meg si noen ord i forbindelse med avdukingen av statuen som nå endelig er ferdig og skal stå her hos Tom.

Mye har jeg vært med på, men avduke statue er noe nytt. Og hva sier man da, før lakenet trekkes av??? Noen har snakket litt sammen – det vil si Bjørn og jeg har snakket litt sammen. Vi er i alle fall enige om overskriften. Høyst uærbødig er den nå:

Fra serviett til skulptur

For dere som kjenner Bjørn har det nok blitt en del servietter og skisseark opp gjennom tiden. Slik ble også Kunstner-Bjørn og jeg kjent. En kveld holdt Bjørn en lengre utredning der stadig flere fascistiske utsagn dukket opp, og stemmевolumet økte mer og mer. Først ble jeg litt skeptisk, så sint, og så rasende. Fyren var rett ut sagt en rasist!

Og så forstod Bjørn at jeg ikke hadde forstått Bjørn i det hele tatt! Alle hans ord og hele hans kroppsspråk var ment som en infam parodi på nazister og rasister. For å overbevise meg om at jeg hadde sett feil, grep han til penn og serviett for å fortelle meg om en skulptur-idé han hadde. Mens han tegnet, fortalte jeg ham litt av min historie, blant annet om en meget nær jødisk venn født i Tsjekkia og nå bosatt på New Zealand – min Vera.

Jeg fikk vite at Bjørn hadde vært i Auschwitz, og det hadde gjort et sterkt inntrykk på ham å se spor av så mange skjebner, å se hvordan rasismen ødelegger mennesker. Nå ville han omforme inntrykkene sine til noe håndgripelig, noe som kunne deles, dele kunnskapen han hadde fått. I høst fikk jeg lov til å se det endelige utkastet i gips, klar til støping. Og jeg måtte bekrefte at jeg skulle holde tale. Så er vi her, statuen er der, og jeg taler. Men, avdukingen må vente litt til, for først skal jeg låne min stemme til en flik av Veras historie:

Det store bildet er Praha, i et Tsjekkoslovakia der 77.000 jøder ble myrdet i fra 1939-45, der 15.000 barn ble sendt til leirene og bare 100 av dem overlevde. Jeg har oversatt litt fra et foredrag Vera Egermayer holdt på en skole i New Zealand i 2009, en liten skole som hadde besluttet seg for å forsøke å samle inn 1,5 millioner knapper for å anskueliggjøre antallet jødiske barn som ble myrdet av nazistene og deres håndlangere. Her er et utdrag av det hun sa til barna ved Moriah School:

Vera Egermayers stemme:

Jeg var selv et Tsjekkoslovakisk barn og kunne meget lett endt opp som en av disse knappene. Hvorfor gikk det ikke slik – hvorfor ble ikke jeg drept – det kan du meget vel spørre om, og jeg har ofte stilt meg selv det samme spørsmålet. Jeg tror det er fordi jeg er et heldig menneske.

For det første, heldig som i det hele tatt ble født. Det var ikke så mange som fikk lov til å komme til verden i 1940 – det året jeg ble født – det var det året Acschwitz ble opprettet. Tyskerne hadde overtaket i krigen. Praha var okkupert. Jøder ble forfulgt over hele Europa.

Mine tre tanter (som alle sammen omkom) ville snart miste jobbene sine og måtte flytte ut av leilighetene sine og bo sammen på ett rom. På kåpene sine måtte de sy en gul stjerne med ordet «Jude», slik at de kunne bli oppdaget hvis de forsøkte å gå på en trikk eller inn i en butikk utenfor det tidsrommet hvor jøder hadde adgang. Menneskene levde i frykt usikker på hva som ventet dem. Og likevel lot min foreldre meg bli født. Og det gjør meg til et heldig menneske.

Faren min var ikke jødisk, altså levde mine foreldre i et blandingssekteskap. Dette besluttet familien vår en tid. Nazistene forsøkte å få ham til å skille seg fra moren min, men han nektet, og støttet oss. Derfor sendte de ham til en leir hvor han måtte arbeide hardt. Noen ikke-jødiske menn var ikke så modige som faren min og skilte seg fra sine jødiske koner. Jeg var heldig fordi han ikke gjorde det.

Da jeg var 4 år og 7 måneder gammel og begge foreldrene mine var i leire, ble jeg satt på et tog og transportert til en leir – en ghetto – som lå i Tsjekkoslovakia. Den het Theresienstadt – det var en gjennomgangsleir og alle tsjekkiske jøder – voksne så vel som de 15.000 barna jeg nevnte – passerte her på sin vei til Auschwitz for å bli drept. Fordi den ikke hadde gasskamre var ikke Theresienstadt en dødsleir. Men tusenvis av mennesker døde der, døde av sult, sykdommer (overbefolkning). Familier ble splittet opp slik at de ikke kunne trøste og støtte hverandre.

Moren min var også i Theresienstadt, men jeg kunne ikke bo sammen med henne. Barn ble flyttet inn i forskjellige «hus» avhengig av alder. Det var en kirkegård i Theresienstadt, men den ble ganske snart for liten og det måtte bygges krematorium for å kunne ta seg av likene. Det ligger der fortsatt i dag, tilgjengelig for besøkende – et uhyggelig syn.

På nytt var jeg heldig, fordi krigen sluttet før nazistene hadde rukket å sende meg videre til Auschwitz.

Jeg var i Theresienstadt da leiren ble befridd. Mine foreldre og jeg ble gjenforent og klarte å forlate leiren veldig raskt og returnere til Praha.. En forferdelig epidemi – difterieepidemi – brøt ut inne i leiren like etterpå og hele leiren ble lagt i karantene – ingen fikk lov til å slippe ut – tusenvis av mennesker var fanget der – overlevende – soldater – leger – døde av denne sykdommen. Jeg var heldig fordi jeg kom meg ut akkurat i tide.

Seinere var jeg heldig fordi jeg kunne komme til New Zealand - sammen med mine foreldre og min yngre bror Paul som ble født etter krigen. Vi bodde i Wellington og jeg gikk på Clyde Quay School og seinere på Wellington East Girls College og så videre på Victoria University. På grunn av alt dette føler jeg meg som et veldig heldig menneske.

1,5 millioner jødiske barn var ikke så heldige – men noen tusen – blant dem meg – overlevde. Noen av oss er fortsatt i live i dag og kan snakke om barndommen vår. Jeg tror at hvis noen av disse menneskene var her sammen med oss i dag, så ville de, slik som jeg, alle sammen si at de kjente seg svært heldige. Noen hadde i tide blitt sendt til andre land av foreldrene sine (blant annet reddet den engelske forretningsmannen Nicolas Winton 669 tsjekkiske barn), eller de flyktet sammen med foreldrene sine, noen (som Anne Frank) ble gjemt ved hjelp av modige mennesker som risikerte sine egne liv. Og noen overlevde faktisk dødsleirene og kan fortelle om forferdelige ting de så eller som skjedde med dem selv. Imidlertid vil hver og en av disse

også fortelle om hjelpen de mottok underveis – noen åpnet en dør og lot dem komme inn – noen ga dem et stykke brød – noen ga dem et oppmuntrende ord.

Jeg kommer aldri til å glemme sigøynerkvinnen (en bekjent av moren min) som besøkte meg og ga meg et eple da jeg var aleine på et barnehjem i Praha før jeg ble sendt til Theresienstadt. Jeg vil alltid huske vaktmesteren som lot meg leke i lekeparken sammen med andre barn selv om jøder ikke hadde lov til å komme inn der.

I denne mørke tiden – så mørkt at vi knapt kan fatte det her og nå – skjedde det alltid små vennlige handlinger – akkurat som lys i mørke – som viste den andre siden av den menneskelig natur – den gode siden – som alltid er til stede og som gir oss håpet til å kunne fortsette. Det er en av lærdommene fra Holocaust. Det er det som inspirerer oss i våre egne liv – det er det som gjør at vi ønsker å hjelpe andre – å gjøre det rette – selv om det synes smått.”

Før vi lar kledet falle vil jeg gjerne få sitere Bjørn:

«Å hate hjelper ingen, men å håpe kan gi liv.»

Da kan kledet falle – og vi kan alle få del i Bjørn Sørvang Hansens egen oppsummering av sin kunnskap – materialisert i skulpturen som har fått navnet «Håp».

(Oslo/Koppom 19.01.2013 hos Tom Sandvid:

Her vil jeg skyte inn et norsk eksempel fra natten til 26. november 1942 da den store jøderazziaen ble gjennomført i Norge: legen Nic. Waal sammen med bestyrerinnen Nina Hasvold og Gerda Tanberg og andre hjelpere klarte å bringe de 14 barna på det jødiske barnehjemmet i Oslo i dekning og seinere over til Sverige.)